

ZSĪTPEEKS

23

'383'

2012. GADA DECEMBRĪ 1,25 Ls

ANDRA VĒTRAS foto

ISSN 1407-5059

9 771407 505009

49

**Stāsts par
TERĒZU
LAUBI**

**Kikbokseris
un pianists
OTTO KOVČI**

**Latviešu
svētes un
baznīcas
svētki**

**Stihija vārdā
— vīramāte**

**Pasaules gals
tieka atcelts!**

**Akmēnu
izvadīšana
no organisma**

Rudens laiki un svētes

AIGARA JANSONA foto

(Nobeigums.
Sākums 21.numurā)

Apjumības ir arī galvenais gada **Vedību laiks**, kas parasti notiek Apjumību trešajā dienā, kad notiek arī Rudenāju tīrgus. Vedību laiks, kurš iesākās jau Jumja dienā, Apjumībās sasniedz gada kalngalu. Latvieši bieži raksta un runā par precībām. Nevaru piekrīt šim «precību» terminam, jo latvieši nepirkta un nepārdeva līgavas. Ja arī pastāvēja kāda «tīgošanās», tad tā bija sava veida pārbaude — kādas zināšanas un prasmes līgavainis ir apguvis, kāds ir vīna tīkums, tāpat pārbaudīja arī līgavas čaklumu un cītus dotumus. Līgavas pūrs latviešiem nebija un nav prece, bet iestrādāts mazumiņš kopdzīves uzsākšanai, un līgavainis nemaksāja «kalīmu» par savu izredzēto. Latviešiem ir skaists vārds un pasākumu, notīkumu, rituālu komplekss, kuru sauc par «Vedībām», un tās «precības» vajadzētu aizmirst uz visiem laikiem.

Latviešu Vedības laika zinā ir ļoti garš rituāls. Tas nav Las Vegasas variants «pa automašīnas logu». Vedības sastāv no: Lūkošanās, Saderīnāšanās, Vietraudzības, Derībām (kuras ir pirmās sociāli juridiskais akts, kad jaunie noslēdz mūža derību), Lidzināšanas un Mārtošanas. Dažkārt jēdzienu «precības» lieto šaurākā nozīmē — rituāla daļu starp Lūkošanos un Vietraudzību sauc par Precībām, bet šo rituāla daļu varam saukt arī pēc tā būtības — par Bildeināšanu jeb Saderīnāšanu (nākamais līgavainis pats nemaz fiziski neņem dalību). Tā pēc būtības ir līgavas izlūgšanās, bet ne nopirkšana vai preces sarunāšana. Ja Lūkošanās, Saderīnāšana, Vietraudzība un Derības jau ir bijušas pirms Apjumībām, tad šajā dienā notiek Lidzināšana un Mārtošana. Vai arī, ja Apjumībās notika Derības, tad Lidzināšana

un Mārtošana notika no Mārteņiem līdz pat Ziemassvētkiem.

Rudenāju tīrgus ir ļoti plašs pasākums un arī galvenā visa gada tīrgus diena — Gadatīrgus. Visupirms tā ir tautas kopsanākšana — atkalredzēšanās prieks, jaunas iepazīšanās un vecās atpazīšanās. Tīrgus laikā visnotaļ un bez jelkādas cenzūras darbojās VIT zīnu dienests (vienna tante teica). Šajā laikā pie lieliem gariem galdiem notiek veču stratēģisko plānu apspriešana un 100 «gudro tautas kalpu» kritizēšana, sprīšana par gaidāmajiem laika apstākliem ziemā un līdz pat Ūsiņiem. Visapkārt, kā sacīt jāsaka, notika socializācija — kā to tagad nosaukuši. Otrkārt, notiek izpriecas — «kumēdīni», rotaļas, sacensības, visi dejo novada tautas dejas un skan «ragu mūzikis». Treškārt, tīrgo visuto, ko no lauka novākuši, kas stāllos un kūti sarūpēts. Tīrgus bija pārpilns ar dažādiem amatnieku izstrādājumiem, un māksla iegāja katrā mājā bez izņēmuma. Mija un maīnja, kas katram bija ratos. Protams, varēja jau kādu, vaīrs nevajadzīgu lietu aiznest pārdot, bet katrā gadījuma tā nebija «humpalu» tīgošana.

Hristieši, protams, atnēma mums, latviešiem, Rudenāju tīrgus dienu un to krāšnumu. Viņi to sadalīja dīvās dienās — Sv. Mihaīla (Mīkeļa) tīrgus 29.septembrī un Simjūda jeb Simeona-Jūdasa tīrgus diena 28.oktobrī. Mihaīla (Mīkeļa) tīrgus dienas pārcelšana uz Svētā Mihaīla dienu, tas ir, no 23.septembra uz 29.septembri, ir labi saplānota vardarbība pret latvieša dvēseli, jo pēc Rudenāju tīrgus seko **klusais** laiks, kurš veltīts senču godināšanai.

Senču laiks

Citi to sauc par Veļu laiku, Dieva laiku jeb Dievainām. Tas ir septītais Laiks Saules gada ritā — gadskārtā. Tās, tātad, ir kārtējās piecas deviņu dienu savaites

(kopā 45 dienas), no kurām pēdējās divas jau ir tiešā saulēces Mārteņu svēte. Līdz ar Mārteņiem beidzas Rudens (kā gadalaīka), un pēc Mārteņiem iestājas Ziema ar Ledus laiku. Pēc hristiešu uzspiestā kalendāra tas ir laika sprīdis no 23.septembra līdz 6.novembrim, kur 23.septembrī vēl ir Rudenāju tīrgus un Vedību diena, bet 5. un 6.novembrī — Mārteņu svēte.

Klusais Senču laiks ir laiks, kad veļi nāk mājās sērst pie saviem piederīgiem. Veļi latviešiem nes svētību, latvieši veļiem dod gan ēst, gan dzert. Šis laiks nav svinamais laiks, bet laiks senču godināšanai un piemīnēšanai, tāpēc es šo laiku nosaucu par Senču laiku. Savu Dievu mēs godinām visos svētkos, Laimu it sevišķi godinām Meteņos, Māru godinām, sākot no Ūsiņiem un beidzot ar Mārteņiem, bet veļu laikā mēs godinām savus senčus, mēs viņiem lūdzam arī aizsardzību. Šis ir arī kapusvētku laiks, un kapusvētki jau tiek uzskatīti bezmaz vai par latviešu identitātes rādītāju. Jā, mēs nenesam akmenus uz kapu kopīnām, mēs nesam ziedus — dzīvus ziedus. Latvieši, tāpat kā citas baltu tautas, nekad savus senčus nav pārvērtuši par dievīm, kā, piemēram, Ješua, vai Mārduks, Ul-Jans, vai Izīda un Oziriss (viņi bija gan māsa un brālis, gan arī vienlaikus sieva un vīrs, un par dievīm sevi pasludināja paši — tāpat kā Mārduks).

Šādu piemēru pilna Pasaule, tikai netur, kur ir baltu civilizācija. Latvieši vienkārši godināja savus senčus. Jānis Jaunsudrabīnš, piemēram, raksta «Vēstule manam tēvam debesis» (Baltā mūžība, 1937.g.), bet ne simboliski to sūta Dievam. Cita lieta ir **urguči** — jaunie gari. Tie, protams, bija jādabū ārā no mājām (ja juta, ka tie tur salīduši) un jābaro tākai labie garīji. Urgučus vajadzētu arī no Saeimas un valdības izdzīt.

Veļiem ir jāriko arī svītīgais mielasts. Vetas izvēle ir jūsu zinā. Mums sētā ir āra Pavards ar galdiem un ugunskura vietu, kur mēs klājam mielasta galdu arī veļiem, bet to var klāt arī istabā. Veļi uz šo mielastu tiek aicināti, bet pēc tā tiek aizraidiši uz Veļu valstī līdz nākamajam rudenim. Svinīgā mielasta laikā jūs paši sēžot ap ugunskuru (ne pie mielasta galda), kopīgi piemīnat visus savus senčus, jo kurus piemīnēsiet, tie atnāks uz mielastu, pasakieties viņiem par to, ko viņi deva jums dzīvē, par labo padomu šodienā un cerībā uz viņu atbalstu ūtdienā. Katrā zinā svītīgais veļu mielasts tiek noturēts sētā (mājā, klētī, pīrtī vai pagalmā), bet nevis kapsētā. Kad veļi pabarotī un tiem palūgts aiziet, tad saimē sēžas pie galda un arī klusām nobauda cienastu. Kapusvētkos latvieši parasti netur mielastu kapsētā vai pie tās — izņēmums ir bedībās. Senču laikā dedzat sveces ik mīlu vakaru (tikai ne svečturus ar septiņām svečēm).

Runājot par veļiem, pats esmu tikai dīvas reizes, kā saka, aci pret aci, ar vīniem tīcīes. Vienā reizē tieši Senču (Veļu) laikā viņu tēli, kā cīlveku figūras, ugunkura dūmos bija labi saskatāmi, otreiz — kad vīniem ēšanai un dzeršanai biju nolīcis speciāli klātu galdu. Stāvot līdzās galdam, man blakus kaut kas nošķirstēja, un es jutu, ka viņi ir ieradušies un padzeras no atvērtās puudeles. Man gan tīrpas noskrēja, un tāds kā vēsums iesitās sejā, bet cītādi — būtībā jauka tīkšanās. Tomēr tāda dīvaīna sajūta, savāds uztraukums un apgarotība mani nepameta visu vakaru...

Protams, Senču laikā mēs rīkojam dažādus atceres un piemiņas pasākumus — gan ģimenes, gan valsts mērogā. Zemniekiem turpīnās smags darbs, jo raža līdz Apjumiņām ir sadabūta zem jumta un pagrabos, bet līdz Mārteņiem senākos laikos bija jāpabeidz kušana rījas, jāpar lauķi, jāiesēj ziemāji un jāpabeidz citi ārmājas darbi.

Senču laikā, kurš mums ir svētais laiks, kristieši iespieduši jehudu — Šimeona un Jūdasa svētkus — **Simjūda dienu** 28.oktobrī. Tā esot bijusi latviešiem tīrgus diena. Var jau būt, ka kristiešiem tā bija tīrgus diena, un arī jehudi braukāja apkārt un andeles taisija, bet latviešiem svētajā laikā nevarēja būt tīrgošanās. Nevaru piekrīst tiem autoriem, kuri Simjūda dienu uzskata par Senču (Veļu) laika pēdējo dienu, kad mirušo gariem esot rūkojuši pēdējo mielastu un pie viena vēl kaut ko notīrgojuši. Tas vienkārši neatbilst latviešu tīkumiem, kuri dzīvoja pēc Dieva padoma. Tā nebija arī Senču laika pēdējā diena, jo šis laiks beidzas līdz ar Mārteņiem.

Pēc Senču (Veļu) laika jau nāk ziema ar savu pirmo laiku — Ledus laiku. Mārteņu svēte ir tā, kura ievada šo Ledus laiku, un tā jau ir ļoti skaļa svēte pēc klusā Senču laika. Mārteņos sākas arī jaunrais ķekatās jeb budējos vai kala-dās iešanas laiks, kas beidzas tikai Mēteņos. Pašus ķekatniekus (būdeļniekus,

kaladniekus) sauc par Mārteņa bēniem (Mārteņbēni), tāpat kā vasaras saulstāvjos — Jānos ir Jāņa bēni. Ja Apju-mības ir Jumja un Māras godināšanas svētki un arī dzīšāko mielastu, tad Mārteņi ir višskalākā gada svēte ar dejām, rotaļām un dziedāšanu pēc klusā laika, tāpēc arī to sauc par «Mārteņa dzīšanu».

Mārteņiem jeb Mārteņdienai nav nekāda sakara ar Tūras (Francija) svēto biskapu Mārtīnu (7.gs.), tāpat arī nav sakara ar Mārtīnu Luteru, kuriem kristiešu svētku reize ir 10.novembrī. Mūsu senči šos svētkus svinēja jau vairākus tūkstošus gadu pirms viņu dzimšanas.

Visas latviešu Dieva nolūktās svētes reizes nav tikai folkloras svētki, tās ir arī mūsdienu latviešu svētes reizes. Tie ir astoņi galvenie svētki modernā latvieša dvēselei un prātam, tās ir mūsu šodienas latviešu dzīvesziņai un nacionālajai pašsapziņai nepieciešama sastāvdaļa.

**VALDIS ŠTEINS,
Triju Zvaigžņu ordeņa Komandieris**

Ierosinājums pārdomām